

UDK 811.16'367

Robert Grošelj

Filozofska fakulteta v Ljubljani

VEZLJIVOST GLAGOLOV VÉDENJA V STARI CERKVENI SLOVANŠČINI

Izvleček: Razprava obravnava vezljivost glagolov védenja, tj. **ѹиќети**, **вќдѣти** (z drugotnim nedovršnikom **вќдати**), **зиати**, v stari cerkveni slovanščini. Opredeljeni so pomeni, določilne možnosti glagolov, po pomenih so vzpostavljeni pomenski in vezavnostni vzorci, vzorci pa so obravnavani glede na stabilnost in medsebojna konkurenčna razmerja. Na koncu razprave so primerjane vezljivostne značilnosti analiziranih glagolov védenja.

Synopsis: The article deals with the valency of verbs of knowing, i.e., **ѹиќети**, **вќдѣти** (with its secondary imperfective **вќдати**), **зиати**, in Old Church Slavic. The meanings are elucidated, the denotative possibilities given, and they are juxtaposed by meaning and combinatory patterns, which are then treated with a view to their stability and competition with one another. At the end of the paper the combinatory peculiarities of the analyzed verbs of knowing are compared.

Ključne besede: stara cerkvena slovanščina, vezljivost, vezava, glagoli védenja

Key words: Old Church Slavic, valency, government, verbs of knowing

0 Uvod

V razpravi je predstavljena vezljivost glagolov védenja, tj. **ѹиќети**, **вќдѣти** (z drugotnim nedovršnikom **вќдати**) in **зиати**, v stari cerkveni slovanščini. Na podlagi starocerkvenoslovanskih slovarjev je opredeljeno pomenje glagolov védenja, s pomočjo korpusa, ki ga sestavljajo besedilnih zgledi iz starocerkvenoslovanskih slovarjev in neslovarskih del, pa so določene vezljivostne značilnosti glagolov. Najprej so predstavljene in obrazložene določilne možnosti – z njihovo pomensko motivacijo in udeleženskimi vlogami (spremljajo jih podatki iz strokovne literature, ki se nanašajo na oblikoskladenske značilnosti določil). Po pomenih glagolov so vzpostavljeni pomenski in vezavnostni vzorci, vsi pa so obravnavani glede na stabilnost in medsebojna konkurenčna razmerja. Na koncu razprave so primerjane vezljivostne značilnosti glagolov, s čimer se lahko – v opredeljenih pomenih – izpostavijo tudi konkurenčna razmerja med njimi.

Nameni večstopenjske vezljivostne analize pomensko sorodnih glagolov so trije: (1) prikazati večplastnost vezljivostnih zmožnosti glagolov védenja in razmerij med njimi v stari cerkveni slovanščini; (2) dokazati, da se v različnih glagolskih pomenih oblikujejo drugačna vezljivostna in vezavnostna razmerja (prim. Žele 2003); (3) določiti dosedanje raziskave vezave glagolov védenja v stari cerkveni slovanščini (prim. predvsem Orzechowska 1974).¹

¹ Razprava je predelano poglavje avtorjeve disertacije *Vezava glagolov umevanja v slovanskih jezikih* (mentorici red. prof. dr. Alenka Šivic-Dular, izr. prof. dr. Andreja Žele), obranjene februarja 2010 na Oddelku za slavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. – Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRC Cola, ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil Peter Weiss.

0.1 Gradivo in korpus

0.1.1 Gradivo raziskave so stcsł. glagoli **ѹмѣти**, **ѹвѣдѣти** (tudi drugotni nedovršnik **ѹвѣдати**), **znati**. Glagoli pomensko sodijo med védenjske, kot takšne jih lahko opredelimo tudi etimološko (prim. pslov. *uměti, *věděti, *znati; glej poglavje 1).

0.1.2 Korpus za vezljivostno analizo stcsł. glagolov védenja sestavlajo izpisi besedilnih zgledov iz dveh starocerkvenoslovanskih slovarjev in treh kanonskih spomenikov iz 11. st.

Osnova stcsł. gradiva je *Slovník jazyka staroslověnského* (1966–1997; SJS); ob njem je bil izmed stcsł. slovarskih del upoštevan še *Старославянский словарь* (1999; SS). Ostalo gradivo, zbrano za raziskavo, je bilo izpisano iz treh stcsł. kanonskih del: *Marijanski evangelij* (M), *Sinajski psalter* (Sin), *Supraseljski zbornik* (Supr).²

0.2 Metode

0.2.1 Pomenska analiza glagolov védenja izhaja iz pomenskih razlag v analiziranih slovarjih. Pomenske razlage se je skušalo deloma uravnotežiti s preveritvijo besedilnih zgledov, poskus dopolnitve pa je slonel na urejevalnem, sintagmatskem načelu slovarskega pomena: slovarski pomen izkazuje podredno razmerje pomenskih sestavin s skladenjsko vodilno **uvrščevalno pomensko sestavino** (UPS) in skladenjsko odvisnimi **razločevalnimi pomenskimi sestavinami** (RPS; Vidovič-Muha 2000: 53).

Na ta način so bili vzpostavljeni t. i. **primerljivi pomeni**, tj. pomeni z enako UPS in čim več prekrivnimi RPS, ki omogočajo primerjavo vezljivostnih možnosti med glagoli. Razvrstitev pomenov temelji na kriteriju **pogostnosti**.

0.2.2 Vezljivostna analiza glagolov védenja izhaja iz sodobnih obravnav glagolske vezljivosti (npr. Karolak 1984, VV 1987, Žele 2001). **Vezljivost** je zmožnost določene besede (t. i. nosilca vezljivosti),³ da veže nase napovedljivo število vezljivostnih položajev, je torej napovedljivost skladenjskih mest (nasproti **družljivosti**, ki označuje prosta mesta). Obvezna skladenjska mesta, napovedljiva iz **pomenske usmerjenosti** glagola oz. iz njegove **pomenskoskladenjske vezljivosti** (z udeleženskimi vlogami), so zasedena s t. i. določili v določeni slovnični obliki (strukturnoskladenjska vezljivost; Žele 2001: 13).⁴

Pomenska usmerjenost⁵ oz. pomenskoskladenjska vezljivost (z udeleženskimi vlogami) je zmožnost nosilca vezljivosti, da s svojim pomenom jezikovno odraža neko zunaj-

² Izpisani zgledi iz izpričanimi vezljivostnimi (pomenskimi in vezavnostnimi) značilnostmi glagolov so bili na podlagi uveljavljenih zapisov (prim. predvsem SPP) oblikovani v pomenske in vezavnostne vzorce, primerne za vezljivostno analizo.

³ Najbolj tipični nosilci vezljivosti so glagoli, pridevnički (označujejo različna stanjska lastnostna razmerja), poleg njih pa še izglagolski in izpridevniški samostalniki (Žele 2001: 15).

⁴ Nepolnopomenski glagoli oz. glagoli v pomožniški vlogi kot slovničnofunkcijska jedra povedi lahko v okviru strukturnoskladenjske vezljivosti uvajajo samó neudeležensko povedkovodoločilno vezljivost (Žele 2001: 13).

⁵ Več o sodobnem pojmovanju **pomenske umerjenosti** (ali **intence**) **nosilca vezljivosti** v delih VV 1987 (15–16, 50–52), MČ 3 (10, 29–35) ter Križaj-Ortar 1989 (predvsem 129, 135–137).

jezikovno mikrosituacijo. Pomenske entitete, ki ustrezajo predmetnim ali abstraktnim sestavinam zunajjezikovne mikrosituacije, predstavljajo **udeleženci**, njihovo vsebinsko opredelitev pa pokrivajo **udeleženske vloge** (prim. SČ 1998: 38–41; Orešnik 1992; o udeležencih v pomenski podstavi stavka glej Toporišič 1982: 21; 1992: 192).

Na podlagi glagolskih pomenov, in sicer v skladu z njihovo aktualizacijo⁶ v zbranih besedilnih zgledih, so bile določene pomenskoskladenjske značilnosti glagolov védenja v stcs. Osrednjo vlogo med njimi imajo **udeleženci**, ki jih predvideva usmerjenost glagola. Na podlagi pomena glagola, pomenskih in skladenjsko-oblikovnih lastnosti udeležencev so se oblikovale **udeleženske vloge**. Kompleksno **pomensko (vezljivostno) razmerje** med udeleženci, ki ga usmerja nosilec vezljivosti (usmerjenosti), ponazarjajo **pomenski (vezljivostni) vzorci**, npr. *nosilec* védenja – *vsebina* (brez upoštevanja predvidljivega nosilca, npr. *vedeti – kaj*).⁷

Pomenska usmerjenost se izrazno uresničuje v **strukturnoskladenjski vezljivosti**, ki je v razpravi poimenovana **vezava** (po Dular 1982). Udeleženci pomenske usmerjenosti glagola so skladenjsko oz. besedilno realizirani kot **določila**⁸ v določeni slovnični obliki (oblikoslovne, oblikoskladenjske kategorije, npr. sklon, nedoločnik, odvisnik). Vezava pomeni predvidljivost kategorialnih (neslovarskih) lastnosti določila (slovnična oblika) na podlagi slovarskih lastnosti nosilca vezljivosti (priр. po Dular 1982: 78); navedeno se razlikuje od tradicionalnih opredelitev vezave, tj. rekcijske (npr. Toporišič 1982: 21; 1992: 351).

Na osnovi pomenskih (vezljivostnih) razmerij in realizacije udeležencev v besedilnih zgledih so se razkrile strukturnoskladenjske značilnosti stcs. glagolov védenja. Izpostavljena so bila **določila** oz. **določilne možnosti**, vzporednost pomenskega in strukturnega vezljivostnega razmerja v okvirih posameznih pomenov pa je prikazana s pomočjo **vezavnostnih vzorcev**, ki predstavljajo formulacijski zapis vseh določilnih realizacij pomena glagolskega leksema, npr. **Snom – VF – SENT**. Po pomenih glagolov je bila določena **stabilnost** vzorcev; kot stabilen (ali, v odnosu do drugih vzorcev, bolj stabilen) se opredeljuje gradivsko dobro izpričan vzorec, medtem ko so v gradivu redko izkazani vzorci obravnavani kot nestabilni (oz. manj stabilni). Vzorci so bili glede na stabilnost primerjani med seboj.

Na koncu razprave je podana **primerjava vezljivostnih značilnosti** med stcs. glagoli védenja (po posameznih pomenih); tako so se razkrila konkurenčna razmerja med glagoli – po pomenih in verjetno tudi absolutno.

⁶ Gre za (besedilno) aktualizacijo, kot jo pojmujeta npr. R.-A. de Beaugrande in W. U. Dressler (prim. predvsem Beaugrande-Dressler 1992: 33); o (besedilni) aktualizaciji denotata prim. tudi Vidovič-Muha 2000 (80).

⁷ Pri opisni predstavitvi pomenskega vzorca levi udeleženec ni upoštevan, in sicer zaradi njegove predvidljivosti.

⁸ Določila so lahko na levi ali desni strani nosilca vezljivosti. T. i. **levi vezljivosti** pripadajo določila v skladenjski funkciji osebka (v nekaterih pristopih tudi logičnega osebka), ostala določila pa pripadajo t. i. **desni vezljivosti**. Na potrebo po ločevanju leve od desne vezljivosti opozarja že J. Toporišič (prim. 1982: 82–119).

0.3 Prispevek H. Orzechowske k obravnavi vezave glagolov védenja v stari cerkveni slovanščini

H. Orzechowska se je v svojih študijah iz 70. let 20. stoletja (Orzechowska-Rybicka 1971, Orzechowska 1972, 1974) posvetila vprašanjem vezave sopomenskih glagolov pslov. **umēti*, **vēdēti*, **znati*. Avtorica je domnevala, da se sopomenskost glagolov razrešuje skozi njihove vezavnostne možnosti oz. da se pomenski razvoj in spremenjanje obsega rabe glagolov zrcalita v njihovi vezavnostni specializaciji. Odraze pslov. sopomenskih glagolov védenja v slovanskih jezikih (predvsem v stcsl., pol., slš. in sln.) je analizirala v odnosu do vezavnostnih možnosti **Sak**, **INF**, **SENT** in **predložnosklonske vezave**.

Za **stcsl.** (potencialni kazalec pslov. stanja) H. Orzechowska ugotavlja, da v sopomenski skupini postranski glagol **oγιτκή** izkazuje predvsem vezavo z **INF** (približuje se *naklonskosti*), določili **Sak** in **SENT** sta izolirani. Pri najpogostejšem **εἴδετι** prevladuje **SENT**, manj je zgledov s **Sak**, določili **οSlok** in **INF** sta redki. Glagol **ζιατί**, ki pokriva desetino rab omenjenih glagolov, ima izključno vezavo s **Sak** (Orzechowska 1974: 130–134).⁹

Kljub natančni analizi in gradivsko utemeljenim rezultatom pa razprave H. Orzechowske nudijo delni vpogled v vezljivostno problematiko stcsl. glagolov védenja. Avtorica upošteva le nekatere vezavnostne možnosti – izpuščene so možnosti z več desnim določili, prav tako pa avtorica ni posegla prek vezavnostnih možnosti *usmerjenost* in pomen glagolov, čeprav bi bila tovrstna osvetlitev vezave smiselna.

1 Pomenje glagolov védenja v stari cerkveni slovanščini

1.1 Pomenje glagola **ογιτκή**

Stcsl. **ογιτκή**, **ογιτκής**, **ογιτκείши** nedov. izkazuje tri pomene: (1) ‘vedeti, znati, poznati’, (2) ‘obvladati, biti zmožen’ in (3) ‘razumeti, dojemati’ (pomen (3) ima v SJS oznako *exh.*; SJS IV: 658).¹⁰

⁹ H. Orzechowska opozori (prim. 1974: 132) tudi na zgled določila **SENT** ob **ζιατί** v mlajših csl. spomenikih, ne navaja pa **SENT** kot potencialne določilne možnosti že v stcsl. (čeprav bi jo omenjeni zgledi lahko potrjevali). Stavčna vezava glagola **znati* je po njenem mnenju v jslov. (brez sln.) in vzhslov. jezikih mlajša od pslov. in od obdobja nastajanja temeljnih stcsl. besedil.

¹⁰ **Etimološki komentar:** Stcsl. **ογιτκή**, **ογιτκά** k pslov. **umēti*, **umējō* ‘umeti, biti sposoben (česa)’ iz pslov. sam. **um-ě* (Snoj 2003: 798; SEP: 666–667; Va IV: 162); ide. **(H)aγ-mó-* (besedotvorno podobno **dhu(H)-mó-* > pslov. **dýmъ*) ‘(čutno) dojemanje’ iz korena **(H)aγ-* ‘čutno dojemati’ (Be IV: 263).

Pomenski komentar: SJS IV (658) pomensko opredeljuje **ογιτκή** na naslednji način: (1) ‘vēdēt, znát; znáti; wissen, kennen’ (pomen spremljajo vezavnostni podatki, prim. **чътъ**, dvakrat **чесомъ**, enkrat **чилиъ**); podpomen ‘umēt, dovést; umět, möch; wissen, können’ (pogosto z **INF**); (2) ‘rozumět, chápát; понимать, разуметь; verstehen, begreifen, erkennen, (er)fassen’ (s **чътъ**; SJS IV: 658). Pomeni iz SJS so torej prerazporejeni, prim. SJS (1) → (1), SJS podpomen → (2), SJS (2) → (3). Njihovo prerazporeditev upravičuje tudi SS (740), ki ločuje pomena (1) ‘vedeti, znati, poznati’, (2) ‘obvladati, biti zmožen’, le navaja ju v obratnem vrstnem redu.

1.2 Pomenje glagola *вѣдѣти*

Stcsł. *вѣдѣти*, *вѣмъ/вѣдѣ*, *вѣси*, *вѣстъ* nedov. pomeni (1) ‘vedeti, znati, poznati’. Poleg omenjenega glagola je v stcsł. izpričan tudi drugotni nedov. *вѣдати*, *вѣдатж*, *вѣдатши* (geslo je v SJS označeno z *exh.*) z enakim pomenom (SJS I: 374).¹¹

1.3 Pomenje glagola *знати*

V stcsł. je glagol *знати*, *знаіж*, *знаїши* nedov. izpričan s pomenoma (1) ‘znati, poznati, spoznavati, seznanjati se’ ter (2) ‘vedeti, razumeti, priznavati’ (SJS I: 680; SS: 238–239).¹²

2 Določilne možnosti glagolov védenja v stari cerkveni slovanščini

2.1 Določilne možnosti glede na levo vezljivost

Glagole védenja zaznamuje v okviru leve vezljivosti določilo **Snom** z udeležensko vlogo *nosilca* védenjskih procesov; določilo načeloma spremišja oznaka *človeško* – glagolski nosilci vezljivosti izkazujejo pomene, ki so lastni človeški duševnosti in obnašanju.

2.2 Določilne možnosti glede na desno vezljivost

2.2.1 Sklonsko desno določilo

[1] **Tožilnik (Sak)** določilno pokriva vlogo nepropozicijskega *vsebinskega* udeleženca (diktalnega tipa, tj. *kaj kdo misli, govoriti*). Redko ima dodatne pomenske nianse, ki pomenijo približevanje drugim udeleženskim vlogam, npr. naraščanje *predmetne* vrednosti pomeni postopno približevanje vlogi *prizadeto* (ob pomenih tipa ‘pozнати’), prim. *вѣдѣти* (1), *знати* (1), mogoče *ѹѣдѣти* (1).

Sak ima tudi v stcsł. vlogo pravega »rekecijskega« sklona in izraža prizadetost z dejanjem na najbolj abstrakten, slovničen način – je t. i. prvi predmet ob prehodnih glagolih. Med glagoli s prvim predmetom v tožilniku se uvrščajo tudi *verba intelligendi, cognoscendi* (Večerka 1993: 248–249).

¹¹ **Etimološki komentar:** Stcsł. *вѣдѣти*, sed. *вѣдѣтъ* in *вѣмъ* k pslov. **vēdēti*, **vē(d)mē* ‘vem’, kar je prilagojeno iz **vēdē* ‘vem’ (potrjen v stcsł. *вѣдѣ* ‘vem’, dal je rus. *vedь* ‘vendar, pač, saj’, prekm. sln. *véj* ‘saj’). Pslov. **vēdē* je izvorno nereduplicirani perfekt **ȝōid-h₂a* (medialno **ȝōid-h₂a-i*) iz ide. baze **yeid-* ‘gledati, videti’ in je prvotno pomenil *‘videl sem’. Iz iste ide. baze je tudi **vēdēti* (Snoj 2003: 810, 819). Glagol *вѣдати* je drugotni nedov. k *вѣдѣти* (spada med balto-slov. iterative) na -aje-, -ati (prim. Vaillant 1966: 475–476).

Pomenski komentar: Glagola kažeta na enake pomene, prim. ‘znati, věděti; знать, ведать; kennen, wissen’ (SJS I: 374); SS glagola *вѣдати* ne navaja, saj je zastopan le v mlajših csl. besedilih.

¹² **Etimološki komentar:** Stcsł. *знати*, *знаіж* k pslov. **znḁti*, **znḁjō*, kar je iz ide. baze **ȝnoh₃-* ‘vedeti, znati, spoznati’ (Snoj 2003: 857; podobno Be IV: 419–420).

Pomenski komentar: SJS navaja dva pomena: (1) ‘znati, poznávati; знать, узнавать; kennen, kennenlernen’; (2) ‘věděti, chápati, uznávati; знать, понимать, сознавать; wissen, begreifen, anerkennen’ (SJS I: 680).

ѹмѣти: Pojavlja se ob vseh treh pomenih. Ob pomenu (1) predstavlja **Sak** z udeležensko vlogo *vsebine* védenja, poznavanja prevladujočo določilno možnost (диглѣхъ са июдеи глаголижште . како съ кѣниты ѹмѣтъ J 7.15 M, дадатъ са рече книгы печатъеныя . мажкоу ѹмѣтиштоу книгы Supr 247.1).¹³ Ob pomenu (2) je določilo z vlogo *vsebine* znanja redko (konkurenčna možnost je **ADV**), vezano na predvidljiv pomen ‘znati jezik’, prim. **ни аще незыки вса ѹмѣтъ . можетъ скавати нелюциъ сиъ Progl 76 Chil.**¹⁴ Pomen (3) z *vsebino* razumevanja izpričuje samo dva zgleda: **не вѣсте ли притъча сея .** и **како вса притъча ѹмѣтъ Mk 4.13 Z,** кде вѣк игда шеновахъ землю . повѣжъ же ми аще ѹмѣтиши разоумъ Job 38.4 Zach (SJS IV: 658).¹⁵

вѣдати: Pojavlja se ob pomenu (1). Določilo v vlogi *vsebine* poznavanja je dobro izpričano (азъ же вѣдати и J 8.55 A, да вѣдатъ има господъ нашего вѣси сънове чловѣчествин Supr 262.25–26).¹⁶

вѣдати: Pojavlja se ob pomenu (1). Glagol je označen z *exh.*, zato ne preseneča osamljenost zgleda (подобно есть вѣдати прежде отечество и столъ святаго мученика вѣчеслава VencProl); vse določilne možnosti so pri glagolu zabeležene s po enim zgledom.

знати: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob pomenu (1) ima vlogo *vsebine* poznavanja (аште ма висте знали и отъца моего знали висте ѹко J 14.7 M, и овца по немъ идјатъ . ђко знајатъ глашъ его J 10.4 A),¹⁷ ob pomenu (2), ki ga izkazujejo predvsem mlajši spomeniki, pa *vsebine* védenja, razumevanja (ђко везакониье лое азъ знај Ps 50.5 Sin Pog Bon Lob Par, искѹшение же иего знаите Ph 2.22 Christ Šiš); v obeh pomenih je **Sak** prevladujoče določilo.¹⁸

[2] **Dajalnik (Sdat)** se je v stsl. pojavljal v vlogi prvega predmeta (kot konkurenca **Sak**) tudi ob nekaterih glagolih *umske* dejavnosti (prim. *zaznavanje*), npr. **вѣнати**, (**по-**)**разоумѣти**, (**на-**, **по-**)**ѹчити сѧ**, **навѣикинѣти** (Mrázek 1963: 236; Večerka 1993: 261).

¹³ Treba je poudariti, da v večini primerov v vlogi **Sak** nastopa sam. кѣниты. Verjetno je tudi ta izhodisčno propozicijski (kondenzacijski), prim. ‘to, kar piše/je zapisano v spisih’.

¹⁴ V zgledu **иеликоже ѹмѣтиши . издајди** Bes (*quantum potes, exhibe*) ima **иеликоже** vlogo t. i. absolutnega relativa (prim. *vsi, kdor, kdorkoli* ali *vse, kar, karkoli*).

¹⁵ Čeprav zgleda kažeta na vzorec **Snom – VF – Sak**, gre v drugem primeru za leksikalizirano zvezo z *notranjim predmetom*, tj. **ѹмѣтиши разоумъ**, kar pomeni prehod k stalni besedni zvezi (leksemu) s pomenom ‘razumeti bistvo’ (lat. *intelligentiam habere, scientiam novisse, scire substantiam facti*).

¹⁶ V primerih tipa **рѣша же иној кто тъ есть .** ꙗла не вѣдѣ ꙗи Supr 59.6, ki bi kazali na vezljivost **Snom – VF**, je *vsebinski* udeleženec prisoten sotvarno oz. sobesedilno (prim. prvi primer in sekvenca vprašanje–odgovor).

¹⁷ V primeru **да знајатъ та единого истинаго ѕѧ . и егоже посъла искѧ** J 17.3 A (M) bi lahko govorili o možnosti **Sak – Sak** (t. i. *accusativus duplex* v smislu **Vѣмъ тѣ nagъ*, prim. Večerka 1993: 232–238; 2002: 449) z drugim **Sak** v *predikativni* funkciji, vendar gre verjetno za pristavek, prim. ... *da спознавајо tebe, единега ресићнега Бога, in njega, ki si ga poslal, Jezusa Kristusa* (SSP).

¹⁸ Enako H. Orzechowska (1974: 132). Zgledi določila **Sak** tipa и не знашає ε . донъде же роди єнъ свои прѣкѣници Mt 1.25 Sav potrjujejo glagol **знати** tudi v pomenu *poznavanja* v smislu spolnega odnosa (prim. tudi SS: 238).

ѹмлѣти: Pojavlja se ob pomenu (1), in sicer kot osamljena realizacija (dva zgleda!) vsebinskega udeleženca, prim. **ѹмлѣти книгалиь** Min 447 (Vajs 22, 4). To »redakcijsko« določilo (vzhcsł. redakcija) predstavlja (skupaj s **Sins**) le ustreznicu **Sak**.¹⁹

[3] **Orodnik (Sins)** je kot določilo izjemno redko ob glagolih *umske* dejavnosti; R. Večerka (1993: 260–263) ga med njihovimi predmeti ne navaja. Pomensko najbližji glagoli, ki ob sebi izkazujejo orodniški predmet, izražajo *pozitivna, negativna čustva* (npr. **въсечоудити сѧ, стыдити сѧ**) oz. *skrb, upanje, interes* (npr. **пешти сѧ, ѹг҃ъвати**); **Sins** ima vlogo njihove *vsebine* (ali vzroka; Večerka 1993: 264–265, 268; prim. tudi Bauerová 1963: 308–309).

ѹмлѣти: Pojavlja se ob pomenu (1) kot osamljena realizacija (izpričana enkrat!) vsebinskega udeleženca, prim. **ѹмлѣти книгалии** Min 447 (Vajs 22, 8). Določilo je redka redakcijska (vzhcsł.) ustrezница **Sak** (v kolikor ne gre za napako).²⁰

2.2.2 Predložnosklonsko desno določilo

[4] **Mestnik + o (oSlok)** določilno pokriva vlogo nepropozicijskega *razmernega* vsebinskega udeleženca, ki bi bil označen kot siže (npr. *o kom kdo govori oz. ve?*); izhodiščno ga verjetno zaznamuje pomen ‘okoli’ (Herodes 1963: 345; Kopečný 1973: 132).

O določilu **oSlok** ob glagolih *umske* dejavnosti, ki ga poleg slovnično-abstraktne in formalno-skladenjske vloge predmeta zaznamujejo dodatne semantične lastnosti, razpravljata S. Herodes (1963: 345–346) in R. Večerka (1993: 262); določilo je v tej vlogi splošnoslovansko.

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu (1) (*vsebina védenja*). Določilo je relativno redko, prim. **а о дѣні твоиъ . и о годинѣ твои никтоже не вѣстъ** Mt 24.36 A, аште ли јеже о страсти тъчкъ не вѣси . томоу та наѹчж Supr 476.4–5 itn.

2.2.3 Deležniško, nedoločniško in odvisniško določilo

[5] **Deležnik (Part)** lahko (predvsem kot APPr, APPf I v imenski obliki) stoji v povedkovi funkciji po ozir., vpr. zaimkih, zaimenskih prislovih in nekaterih veznihih (npr. **иже, чьто, къто, какъ, идѣже, иждоуже, иегда, яко(же), акъ**); ko **деležniški polstavek** uvaja glagol *zaznavanja* ali *psiholоške dejavnosti*, ima le-ta podobno funkcijo kot vsebinski odvisnik. Večinoma sta osebka dejanj, izraženih z deležnikom in z osebno glagolsko obliko, enaka.²¹ **Deležniški polstavki** po relativih, interogativih so v stcsł. sicer redki, vendar pa njihovo stabilno pojavljanje ter odmikanje od gr. prevodnih predlog priča o tem, da gre za slovansko skladenjsko sredstvo (Večerka 1961: 99–101).

¹⁹ Odsotnost **ѹмлѣти** v tej skupini potruje izjemnost določilne možnosti **Sdat** ob glagolu. R. Večerka (1993: 262) navaja, da je pri **Sdat** v tem primeru razviden primarni pomen ciljnosti/smernosti; za domnevo, da bi bil **ѹмлѣти** pomensko reinterpretiran kot ‘razumeti’, nimam dovolj podatkov.

²⁰ Za domnevo, da bi **Sins** v tem primeru lahko imel udeležensko vlogo *orodja, sredstva* dejanja, imam premašlo podatkov; R. Večerka (1993: 264) pa ga povezuje prav s pomenom *stvarnega, predmetnega sredstva*.

²¹ Redki so raznoosebkovni zgledi, prim. **и облагдаещъ есть . кѣнижѣникъ . и старкъци . елюжке пилатъ** днѣвъ сѧ зѣло Euch 49a 23–49b 1 (Večerka 1961: 100).

вѣдѣти: Določilo se pojavlja ob pomenu (1) v vlogi *propozicijskega vsebinskega udeleženca* (predstavlja različico **SENT** na mestu predmetnega vsebinskega odvisnika; osebka **Part** in glavnega stavka sta enaka). Gradivo izkazuje dva zgleda, npr. **не вѣдѧтъ** ко чго твораште L 23.34 S; **самъ** во вѣдѣаше чѣто хотѧ сътворити J 6.6 M,²² kar kaže na redkost določila.

[6] **Nedoločnik (INF)** se pojavlja v vlogi pravega propozicijskega *vsebinskega udeleženca*,²³ pri glagolih *umske dejavnosti* pa kaže na dve zgradbeni različici: (a) glagol lahko ob sebi zahteva določilo **INF** (sem spadajo pomeni tipa ‘imetи sposobnost, znanje’, ‘моћи’); ta tip glagolov kaže na skladenjsko vlogo pomožnika; (b) glagol lahko ob sebi dopušča določilo **INF**, pri čemer je nedoločniški polstavek le različica **SENT** ob pogoju enakosti osebka glavnega stavka in odvisnika (ta se pretvori v nedoločniški polstavek) ter istodobnosti.²⁴

ѹмѣти: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Ob (1) je določilo **INF** tipa (b) z vlogo *vsebine* vedenja redko (марши же ч'то сътворити не ѹмѣаше . многы ризы на жтровѣ полагайшти Supr 239.29), medtem ko je ob (2) (*vsebina* змоžnosti) **INF** tipa (a) najpogostejša določilna možnost, prim. **упокрити лице** **некоу** и зелии **ѹмѣате** искошати . а врѣмене сего не искошате L 12.56 M, аште ѹбо вѣи зъли сжште . **ѹмѣвате** дааникѣ влага даѣти члдомъгь вашимъ L 11.13 M, казати не ѹмѣю . поѹчати нѣслъ паѹченъ Bes.²⁵

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu (1). Določilo **INF** tipa (b) (*vsebina* vedenja) je v primerjavi z drugimi (predvsem **Sak**, **SENT**) redkejše, prim. **вѣдѣхъ** хранити таиное Supr 240.30–241.1, **ни вѣдѣти** вѣстъ Supr 279.21.

[7] **Vsebinski odvisnik (SENT)** se pojavlja v vlogi propozicijskega *vsebinskega udeleženca*; vsebinski odvisniki razkrivajo/koncretizirajo kompleksno podobo *vsebine* umske dejavnosti (prim. tudi Večerka 2002: 389).

Po kriteriju t. i. *ilokutivne modalnosti* zgledi **SENT** ob glagolih *umske dejavnosti* ustrezajo izjavnim (vezniškim) in indirektno vprašalnim odvisnikom. Med izjavnimi vezniki prevladuje **тако** (manj **такоже**), medtem ko sta **акты**, **иже** osamljena; indirektno vprašalne odvisnike uvajajo vprašalni zaimki in prislovi (dopolnjevalna vprašanja; npr. **къто**, **чѣто**; **чи**, **къи**; **како**, **колико**, **кольми**) ali vprašalni členki tipa **ли**, **аште**, **ида** (odločevalna vprašanja; Večerka 2002: 393 itn.). Po stavčnočlenskem kriteriju se **SENT** ob *verba cognoscendi* (tvorno) uvrščajo med predmetne vsebinske odvisnike (Večerka 2002: 410).²⁶

²² Prvemu zgledu ustrezajo gr. οὐ γὰρ οἴδασιν, τί ποιοῦστι (aktivni indikativ prezenta), drugemu pa gr. αὐτὸς γὰρ ἔδει, τί ἔμελλεν ποιεῖν (aktivni imperfekt). Zgledi ne uvriščam k **именоvalniku z deležnikom (Ncf)**, saj se ne pojavljajo po pasivnih glagolih – so jim pa podobni (Večerka 1961: 99).

²³ Prim. »Als mit dem abhängigen Inhaltssatz synomytes Ausdrucksmitte wird der Infinitiv in mit dem einleitenden Satz autotsubjektivischer/-agentivischer Wendung gebraucht« (Večerka 2002: 440).

²⁴ Raznoosebkovnih zgradb (Večerka 2002: 442) med zgledi ni. Zgradbe **тоžilnik/dajačnik z nedoločnikom** so obravnavane posebej.

²⁵ Določilo **INF** je lahko posledica pomenskega praznjenja glagola (prim. sopomenki **мощти**, **вѣзмошти**).

²⁶ T. i. pozivnih vsebinskih odvisnikov, ki jih zaznamuje ževelni členek/veznik **да** ali večbesedni vezniki **да** **негъти**, **тако** **да** itn. (Večerka 2002: 393–394), med njimi ni.

ѹмѣти: Pojavlja se ob pomenu (1). Določilo v vlogi *vsebine* védenja, znanja ni pogosto, je pa stabilno, npr. **и не ѹмѣхъ чѣто вѣ отъвѣштали еноу** Mk 14.40 M, **не ѹмѣхъ ни съвѣхъ что тѣ глаши** Mk 14.68 M.

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu (1). Določilo je dobro izpričano v vlogi *vsebine* védenja (prim. **не воита сѧ вѣ** . вѣдѣк во Ѹко иса распятаго иштета Mt 28.5 A, довоѣк да вѣси воиевода . такоже николикже жрѧти и налигъ воголицъ твоимъ Supr 148.9–11, и вѣкете отъ кждоу еслъ J 7.28 M); sklepam, da gre za najbolj stabilno določilo glagola (ob **Sak**).

вѣдати: Osamljenost določila v vlogi *vsebine* védenja ob pomenu (1) ne preseneča, glagol je namreč označen z *exh.*, npr. **и вѣпрашаše да вѣ вѣдатъ** . аще тѣже съвѣхъ вѣоржинъ . пришьдъни на свѣтъ . иде ли сокою . салгъ . на заклепы адовы Bes.

знати: Pojavlja se ob pomenih (1) in (2). Pomen (1) izkazuje zgolj en določilni zgled (*vsebina znanja*); zgled je težaven, saj zнати nastopa v obliki PPPPr (vendar pa potrjuje vezljivost), prim. **не во нѣ иегда вѣ горѣк пристажпайшта иего раздрози и протаже рѣкъ . не знаемъ тако хѣ иестъ нѣ словесы тѣхни оустрѣли того отъ кротости . вѣзя отъ кротости повѣдѣк Supr 381.12–14.²⁷** Podobno velja za osamljeno določilo (*vsebina razumevanja*) v pomenu (2), prim. или **не знаите сеbe, тако христоуетъ икоуєтъ вѣ васъ иестъ** 2C 13.5 Christ Slepč Šiš.²⁸

2.2.4 Dve desni določili

[8] Določilna možnost Sak – Sak – Sak predstavlja zgradbo t. i. *dvojnega tožilnika*, pri čemer je prvi vsebinski udeleženec (tip *prizadeto*), ki mu je z umsko dejavnostjo pripisana *vsebina, lastnost* preko *predikativnega Sak* (»prädikatives Supplement«; Večerka 1993: 235).

T. i. *accusativus duplex* po *verba intelligendi, cogitandi, percipiendi, loquendi* naj bi (tako kot *accusativus cum participio, AcP*) izražal enako vsebino kot vsebinski predmetni odvisniki, le da jo izraža polpredikativno.²⁹ Prevodno izhodišče zanj naj bi bil praviloma gr. *accusativus cum infinitivo (AcI)*; Večerka 1996: 195).

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu (1). Določilna možnost je obrobna (samo zgled), npr. **иродъ во вѣкаше сѧ иоданъ . вѣдѣи и лжка праведѣниа и єта** Mk 6.20 M.³⁰

вѣдати: Pojavlja se ob pomenu (1), izkazana pa je z osamljenim zgledom, tj. **вѣдѣлии ѿвѣчан иего таїти VencNik 19.7.³¹**

²⁷ Prim. gr. Καὶ γὰρ ὅτε ἐν τῷ ὄρει προσβάλλοντα αὐτὸν κατέρραξε καὶ ἔξετειν, οὐχὶ γνωριζόμενος ὅτι Χριστὸς ἦν, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν ‘ρημάτων αὐτὸν ἐσογύνευσε τούτων, ἀπὸ ἐπιεικεῖς εἰλεν, ἀπὸ πρατότητος ἐτρώσατο.

²⁸ SJS, SS, MiKP ne navajajo morebitnega prostomorfemskega glagola *знати сеbe* (mogoče *сѧ?*), ki bi se pomensko približeval **вѣдѣти сѧ** »zavedati se«. V zgledu bi *себе* morebiti predstavljal izpostavitev *udeleženca* iz propozicijskega SENT (vzpostavljena koreferenca *себе* – *вѣ васъ*) s poudarjalno vrednostjo.

²⁹ Sinonimičnosti zgradb *vsebinski predmetni odvisnik* (zvezna z *вѣти*) – *tožilnik z deležnikom* – *dvojni tožilnik* ustrezata naslednji pretvorni »antiklimaks«: ***вѣхъ, ико (тѣ) нағъ иен – *вѣхъ та нағъ сжшть – *вѣхъ та нағъ** (Večerka 2002: 449). Prehod k *dvojnemu tožilniku* predstavlja polstavčne zgradbe (tip **Sak – Part // INF**), v katerih je udeležencu v **Sak** pripisana lastnost (zvezne tipa *byti + poved.* določilo).

³⁰ Prim. gr. εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἄγον (accusativus duplex).

³¹ Razloga za osamljenost zgleda sta redkost glagola in stesl. (označen je z *exh.* in tri določilne možnosti so izkazane z enim zgledom) ter verjetno stilistično zaznamovana skladenska zgradba. Ves zgled iz lat. prevodne predloge mi ni bil dosegljiv.

[9] **Določilna možnost Sak – Part** se tradicionalno imenuje *accusativus cum participio* (**tožilnik z deležnikom**, *AcP*); **Sak** predstavlja izpostavljenega vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje oz. se nanj nanaša kompleksna propozicijska vsebina v obliki deležnika (**Part**; s *predikativno funkcijo*).

Kot že je bilo že omenjeno, je stsl. *AcP* sinonimen dvojnemu tožilniku in vsebinskemu predmetnemu odvisniku. Prevodno izhodišče te (načeloma splošnoslovanske) zgradbe sta gr. *AcP* in *AcI* (Večerka 1961: 57–60; 1993: 235), pojavlja se ob glagolih *zaznavanja in duševne dejavnosti*, npr. *чоуты*, *глаголати*, *имѣти*, *казати*, *мѣнити*, *мѣничи*, *нарицати*, *смышати*, *вѣдѣти* itn. (Večerka 1961: 57–58).³²

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu (1). Določilna možnost je relativno redka, a se kaže kot stabilna (тъко вѣдѣках Ѿа съшта L 4.41 М, искъ же вѣдѣти въсѣ гриаджии на ии J 18.4 А, иакъ вѣстѣ въ градѣ съде или въ инѣхъ градѣхъ съште ... повѣдѣните Supr 45.23–25),³³ v odnosu do možnosti **Sak** ter **SENT** je nedvomno obrobna.

[10] **Določilna možnost Sak – INF** ima tradicionalno poimenovanje *accusativus cum infinitivo* (**tožilnik z nedoločnikom**, *AcI*); določilo **Sak** predstavlja izpostavljenega vsebinskega udeleženca (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje kompleksna propozicijska vsebina v obliki **INF** (s *predikativno vlogo*).

Zgradba *AcI* ima obrobno vlogo v stsl. (Večerka 2002: 446); v nasprotju s stsl. *AcP* je njeno prevodno izhodišče zgolj gr. *AcI* (Večerka 1993: 235), zato se jo večinoma obravnava kot mehanični kalk po gr. vzoru.³⁴

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu (1), pri čemer gradivo izkazuje osamljen primer zgradbe, prim. **вѣстѣ во писаніи законолѣг нарицати мѡгчиш** Supr 351.27–28.³⁵

[11] **Določilna možnost Sak – SENT**

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu (1); v redki možnosti **Sak – SENT** določilo **Sak** nastopa kot izpostavljeni vsebinski udeleženec (tip *prizadeto*), ki se mu pripisuje oz. se nanj nanaša kompleksna propozicijska vsebina v obliki **SENT** (v *predikativni funkciji*), npr. **вѣдѧть тѧ кто еси . сѣтии єїкіи L 4.34 А, не вѣдѧть васъ отъ кѣдоу есте L 13.25 А**.³⁶

³² Deležnik naj bi imel v stavku vlogo povedkovega prilastka (Babič 2000: 221).

³³ Prim. prvi primer gr. ηδεισαν τοῦ Χριστοῦ αὐτὸν εἶναι (*AcI*), drugi primer gr. Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ’ αὐτὸν (*AcP*), tretji primer gr. εἴ τινας οἴδατε ἐν τῇ πόλει ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ὅντας (*AcP*).

³⁴ **Nastanek gr. accusativus cum infinitivo:** Ob glagolih izjavljanja, izrazih nujnosti (tipa *hoteti, ukazati, dovoliti*), glagolih s pomenom *narediti, doseći, da ...* ter brezosebnih glagolih se gr. vsebinski odvisniki lahko pretvarjajo v *AcI*. Pogoj za nastanek zgradbe je različnost osebke infinitiva in nadrednega stavka; osebek odvisnika se pri tem pretvarja v **Sak**, povedek odvisnika pa v **INF**. Prim. 'Ο σοφιστής νομίζει – Οι άκονοντες (**Snom**) όμολογούσι (**Pr**) 'Sofist meni: poslušalci se strinjajo' ⇒ 'Ο σοφιστής νομίζει – τοὺς ἀκούοντας (**Sak**) όμολογειν (**INF**) *'. Sofist meni poslušalce strinjati se' (prirejeno po Babič 2000: 209).

³⁵ Prim. gr. Οἶδε γὰρ ἡ Γραφὴ τὸν νόμον λέγειν Μωϋσέα (*AcI*). R. Večerka (prim. 2002: 446–447) določilne možnosti **Sak – INF** ob stsl. **вѣдѣти** ne navaja.

³⁶ Prim. enako gr. zgradbo. Drugačen zgled je **не оў во вѣдѣкахъ кнѧзъ**. Тъко подобреятъ емоу ѿ мрътвътихъ вѣскрѣшкти J 20.9 А, v katerem gre za površinski vzorec **Snom – VF – Sak – SENT**, vendor **Sak** povzemalno (nominalizirano) predstavlja vsebinskega udeleženca, eksplicitno izraženega s **SENT**. Zgradba pomeni prehod k tipu *ктыя мажи нанесж на зълосъмртънааго сего не вѣдѣк* Supr 111.28–29, v katerem se

[12] **Določilna možnost Sdat – INF** se tradicionalno imenuje *dativus cum infinitivo* (**dajalnik z nedoločnikom**, *Dcl*); določilo **Sdat** ima vlogo izpostavljenega vsebinskega udeleženca (tip *prejemnik*), ki se mu pripisuje kompleksna propozicijska vsebina v obliki določila **INF** (s *predikativno* funkcijo).

Zgradba *Dcl*, ki je sinonimna vsebinskim odvisnikom, je označena kot knjižnojezikovna (prevodna ustrezница gr. *Acl*), vendar je zasidrana v slovanskom jezikovnem sistemu; njeno notranjejezikovno izhodišče je dajalnik kot t. i. *casus coniunctus*, ki ima dvojno vlogo: bodisi logičnega osebka brezosebnih zgradb bodisi drugega predmeta ter logičnega osebka nedoločniškega polstavka zgradb tipa *ιεμογ δοστοιτъ прити ali *πονελѣ ιεμογ прити (Večerka 2002: 444–445). V primeru *Dcl* predstavlja **Sdat casus non coniunctus**, tj. glagol (v našem primeru *umske dejavnosti*) se z njim ne veže, temveč mu je (verjetno prek etimološkega pomena ciljnosti) pripisana vloga *prejemnika* propozicijske vsebine, izražene z določilom **INF**; **Sdat** je koreferenčen z neizraženim osebkom povedka.³⁷

вѣдѣти: Pojavlja se ob pomenu (1). Gre za osamljen zgled, ki ga poleg strukture **Sdat – INF** zaznamuje izjavni veznik **тако**, prim. **не вѣстѣ ли тако оғниу неѹгасаємоу вѣти . и ѹрви неѹсъпаіжштоу . и вездѣнѣ и тинѣ . и прѣисподъніи дѣви** Supr 107.18–21.³⁸

2.2.4 Prislovno določilo ob glagolih védenja v stari cerkveni slovanščini

Med določilnimi možnostmi ob glagolih védenja se v stari cerkveni slovanščini pojavlja tudi [13] **ADV**, in sicer na položaju vsebinskega udeleženca.

Vlogo pravega vsebinskega določila ima **ADV** v točno določenem kontekstu, in sicer takrat, ko gre za pomene tipa ‘znati, obvladati jezik’ (leksikalna zapolnitev udeleženskega mesta *vsebine* znanja, védenja, tudi razumevanja je predvidljiva). V stcsł. je tovrstni **ADV** redek, pojavlja pa se ob **ѹмѣти** v pomenu (2), prim. **ѹнъ же ѹеце . ѹмѣкши ли ѹрьчески A 21.37 Christ** (v tej vlogi mu konkurira prav tako redko določilo **Sak**).

ADV kot t. i. nadomestno določilo je neke vrste neeksplicitna *vsebina*; vsebinskega udeleženca zastopajo namreč večinoma zaimenske (predvsem kakoostne) prislovne oblike, ki besedilno zapoljujejo določilno mesto, predvideno za kompleksno realizacijo **SENT**. Redke zglede t. i. nadomestnega določila **ADV** sem zasledil le ob stcsł. **вѣдѣти** v pomenu (1), npr. **амъ алии гл҃ж тиевѣ . ѹкоже вѣмъ гл҃емъ J 3.11 A.**

V obeh primerih se **ADV** oddaljuje od svoje prevladujoče vloge dopolnila; **ADV** je na položaju določila, kar je razvidno iz razmerij *znati grščino – znati grško; ve, kaj se je zgodilo – kakor ve, tako pove* (prim. sorodno *kar ve, to pove*).

Sgen *сего* (zanikanje) anaforično nanaša na vsebinski odvisnik (navezovalna vloga) in ga hkrati zaimensko nadomešča v glavnem stavku.

³⁷ Razmerje med *prejemnikom* in *vsebino* je vzpostavljeno prek glagola umevanja. Kot prevodna ustrezница gr. *Acl* je stcsł. *Dcl* pogosteji od *AcI* ali *AcP*; v nasprotju s slednjimi pa ga zaznamuje še »zusätzliche modale Schattierung der Gehörigkeit und/oder Schicklichkeit« (Večerka 1996: 196).

³⁸ Prim. gr. οὐκ ἐμάθετε πῦρ ἀσβεστον εἴναι (*Acl*).

ADV se vlogi določila približuje z mesta lastnostnega prislovnega dopolnila; odaljevanje od slednjega zaznamuje naslednje: (1) vloga konkretizatorja sporočila se krepi, na kar vpliva povečevanje pomenske obveznosti;³⁹ (2) slabi lastnostno opredeljevanje ‘vedenja’, ‘razmerja’ (večji vsebinski pomen), kolokacijsko so zveze stabilne; (3) glagoli odpirajo vezljivostna mesta, ki niso zasedena s »pričakovanim« določilom, temveč je na njegovem mestu **ADV** (za opredelitev povedkovih lastnostnih prislovnih dopolnil glej Žele 2007). Glede na skladenjsko obnašanje **ADV** menim, da se pojavlja na položaju določila – v logi pravega vsebinskega udeleženca (prim. ‘znati, obvladati jezik’) ali kot »eine Art stellvertretender Ergänzung« (Ágel 2000: 261).

3 Vezljivost glagolov védenja v starci cerkveni slovanščini

3.1 Vezljivost glagola оути

3.1.1 Pri pomenu (1) ‘vedeti, znati, poznati’ so izpričana naslednja desna določila: sklonska določila [1] **Sak**, [2] **Sdat**, [3] **Sins**; nedoločniško določilo [6] **INF** in stavčno [7] **SENT**.

3.1.1.1 Pri pomenu (1) je vzpostavljen pomenski vzorec *nosilec* védenja itn. – *vsebina*.

Na podlagi gradiva sklepam, da sta **stabilna vezavnostna vzorca** predvsem **Snom – VF – Sak** // **SENT** (prevladuje **Sak**, leksikalno predvsem kot *кънити*).

Istemu pomenskemu vzorcu ustrezajo tudi **nestabilni, izolirani vzorci**, prim. **Snom – VF – Sdat** // **Sins** (desni določili konkuričata **Sak**)⁴⁰ ter **Snom – VF – INF**, v katerem je **INF** zgolj različica **SENT** (ob izpolnjenem slovničnem pogoju enakosti osebkov).

3.1.2 Pri pomenu (2) ‘obvladati, biti zmožen’ so izpričana desna določila [1] **Sak**, [6] **INF** ter [13] **ADV**.

3.1.2.1 V primeru pomena (2) se vzpostavlja pomenski vzorec *nosilec* sposobnosti itn. – *vsebina*.

Na podlagi gradiva sklepam, da je **stabilen vezavnostni vzorec** predvsem **Snom – VF – INF** (določilo **INF** je v pomenu prevladujoče).⁴¹ **Redki** vezavnostni možnosti,

³⁹ Prim. sln. lestvico *znati grščino* (vsebina) – *znati grško* (vsebina/način) – *znati po gršku* (način), v kateri narašča vloga lastnostnega modifikatorja in pada vloga določila (v pogovoru s prof. dr. A. Žele). Slednje omogoča, da je ob načinovnem modifikatorju prisotno tudi določilo z vlogo vsebinskega udeleženca, medtem ko v prvih dveh primerih to ni možno: **znati pesem grščino*, **znati pesem grško*, vendar pa *znati pesem po grško*. V tipu *znati grško* je prišlo verjetno do ustalitve zgradbe (predvidljiva leksikalna zapolnitev).

⁴⁰ Določilo **Sdat** je za stsl. izkazano z dvema zgledoma, **Sins** le z enim. Prvo določilo bi lahko udeležensko predstavljal prehod k *prejemniku* dejanja, drugo k *orodju, sredstvu* dejanja, a je za tovrstno sklepanje premalo podatkov.

⁴¹ Določilo **INF** je tudi posledica pomenskega praznjenja, prim. *naklonski* pomen in sopomenska glagola **можти, възможти**.

večinoma vezani na predvidljiv pomen ‘znati jezik’, predstavljata **Snom – VF – Sak // ADV**.⁴²

3.1.3 Pri pomenu (3) ‘razumeti, dojemati’ (označen z *exh.*; SJS IV: 658) je izpričana samo določilna možnost [1] **Sak**.

Pomenskemu vzorcu *nosilec* razumevanja – *vsebina* tako ustreza zgolj **redek vezavnostni vzorec Snom – VF – Sak**, ki je v stesl. izpričan samo z dvema zgledoma; stanje je v skladu z **izoliranim** pomenom.

3.2 Vezljivost glagola вѣдѣти

3.2.1 Pri pomenu (1) ‘vedeti, znati, poznati’ (edini pomen) so izpričane naslednje desne določilne možnosti: sklonsko določilo [1] **Sak**; predložnosklonsko določilo [4] **oSlok**; deležniško, nedoločniško in odvisniško določilo [5] **Part**, [6] **INF**, [7] **SENT**; med možnostmi z dvema desnima določiloma se pojavljajo [8] **Sak – Sak**, [9] **Sak – Part**, [10] **Sak – INF**, [11] **Sak – SENT** in [12] **Sdat – INF**. Posebna določilna možnost je [13] **ADV**.

3.2.1.1 V pomenu (1) ‘vedeti, znati, poznati’ se oblikuje pomenski vzorec *nosilec* védenja itn. – *vsebina*.

Na podlagi gradiva lahko sklepam, da mu ustreza predvsem **stabilna vezavnostna vzorca Snom – VF – Sak // SENT**. Nekoliko **manj stabilna** (vsaj redkejša) vzorca sta **Snom – VF – oSlok** ter **Snom – VF – INF** (različica vzorca s **SENT** ob pogoju enakosti osebkov); vzorec **Snom – VF – Part** je **redek**, saj je izpričan samo z dvema zgledoma.

Prav tako redka je tudi posebna vezavnostna možnost **Snom – VF – ADV**, v kateri ima **ADV** status t. i. nadomestnega določila.

3.2.1.2 Pomen (1) odpira tudi možnost pomenskega vzorca *nosilec* védenja, poznavanja – *prizadeto/prejemnik – vsebina*; *nosilec* védenja itn. pripisuje *vsebinskemu udeležencu* (tipa *prizadeto oz. prejemnik*) določeno *vsebino* ali *lastnost* (s *predikativno funkcijo*).

Pomenskemu vzorcu ustrezajo **manj stabilni vezavnostni vzorci** (nekateri so celo izolirani) **Snom – VF – Sak – Sak // Part // INF // SENT** ter **Snom – VF – Sdat – INF** (slednjega zaznamuje tudi vsebinski veznik *тако*).⁴³ Vzorci – redkosti navkljub – potrjujejo pomensko zmožnost glagola, ki se realizira na različne načine.

⁴² Drugačno vlogo – t. i. absolutnega relativa (prim. *vsi, kdor, kdorkoli; vse, kar, karkoli*) – ima илникоже в zgledu илникоже оғиѣтиши . издајќа Bes (*quantum potes, exhibe*). ADV ima v pomenu (2) vlogo vsebinskega (skoraj *predmetnega* udeleženca); potrjujejo jo sodobni slovanski jeziki.

⁴³ Določilne možnosti [9] **Sak – Sak** (gr. predloga *accusativus duplex*), [11] **Sak – INF** (gr. predloga *accusativus cum infinitivo*) in [13] **Sdat – INF** (gr. predloga *accusativus cum infinitivo*) so redke, zgledov za [10] **Sak – Part** (gr. predlogi *accusativus cum infinitivo* in *accusativus cum participio*) in [12] **Sak – SENT** pa je nekaj več.

3.3 Vezljivost glagola **вѣдати**

3.3.1 Pri pomenu (1) ‘vedeti, znati, poznati’ (edini pomen; geslo je v SJS označeno z *exh.*) so med desnimi določilnimi možnostmi izpričani sklonsko določilo [1] **Sak**, stavčno določilo [7] **SENT** in možnost z dvema desnima določiloma [8] **Sak – Sak**.

3.3.1.1 Pomenskemu vzorcu *nosilec* védenja, poznavanja – *vsebina* ustrezata vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak // SENT**, ki sta v primeru stcsl. glagola **вѣдати** izpričana s po enim zgledom (**изолiranost**).

3.3.1.2 Zgornji pomen odpira tudi pomenski vzorec *nosilec* védenja, poznavanja – *prizadeto – vsebina* (tako kot pri glagolu **вѣдѣти**); *nosilec* védenja itn. pripisuje neko *vsebino* ali *lastnost* izpostavljenemu *vsebinskemu* udeležencu (tip *prizadeto*). Pomenskemu razmerju ustreza vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sak**, ki je izpričan z **изолираним** zgledom.

Glede na pomen so vezavnostne možnosti pričakovane, prav tako pa ne preseneča izoliranost zgledov, saj se kot takšen kaže tudi sam glagol.

3.4 Vezljivost glagola **знати**

3.4.1 Pri pomenu (1) ‘znati, poznati, spoznavati, seznanjati se’ sta izpričani dve desni določili: sklonsko [1] **Sak** in stavčno [7] **SENT**.

3.4.1.1 V pomenu (1) se oblikuje pomenski vzorec *nosilec* znanja, poznavanja – *vsebina*, ki mu ustreza zgolj en **стабилен vezavnostni vzorec**, in sicer **Snom – VF – Sak**;⁴⁴ vzorec **Snom – VF – SENT** je predstavljen le z **изолираним** zgledom.

3.4.2 Pri pomenu (2) ‘vedeti, razumeti, priznavati’ sta izpričani enaki desni določilni možnosti kot pri prvem pomenu, tj. sklonsko določilo [1] **Sak** in stavčno določilo [7] **SENT**.

3.4.2.1 Pomenskemu vzorcu *nosilec* védenja, razumevanja – *vsebina* ob pomenu (2) ustreza **стабилен vezavnostni vzorec** **Snom – VF – Sak**, ki se pojavlja predvsem v mlajših stcsl. spomenikih (gradivsko dobro izkazan); vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT** pa izkazuje le **осамљен** zgled.

4 Primerjava vezljivosti glagolov védenja v stari cerkveni slovanščini

4.1 Pomeni glagolov védenja

V skupino stcsl. glagolov védenja spadajo **ѹмѣти**, **вѣдѣти** (z modifikacijsko izpeljanko **вѣдати**) in **знати**, ki izkazujejo naslednje primerljive pomene:

⁴⁴ Tudi v pomenu *познаванja* v smislu spolnega odnosa (prim. SS: 238), prim. **и не знаша сѧ . А онъ деске роди сѧ** svoji прѣвѣници Mt 1.25 Sav.

Pomeni glagolov védenja

	ѹмѣти	вѣдѣти	вѣдати	знати
a. ‘vedeti, znati, poznati’	(1)	(1)	(1)	(1)
b. ‘obvladati, biti zmožen’	(2)			
c. ‘razumeti, dojemati’	(3)			(2)

4.2 Stabilnost pomenov glagolov védenja in njihove vezavnostne možnosti

Pomeni glagolov védenja so medsebojno prekrivni, kar otežuje ločeno obravnavo. V tem oziru je najbolj problematičen **знати** (2), tj. ‘vedeti, razumeti, priznavati’, ki bi ga lahko obravnavali tako v sklopu pomena **a** kot v sklopu **c** (uvrstitev k pomenu **c** je torej do določene mere arbitrarna). Problematičen je tudi **ѹмѣти** (2), ki ga SJS opredeljuje kot podpomena pomena **a**; ločeno obravnavo v primeru slednjega upravičujejo predvsem posebne vezljivostne značilnosti (prim. »saepissime c. inf.«; SJS IV: 658).

4.2.1 Pomen a. ‘vedeti, znati, poznati’

Pomen ‘vedeti, znati, poznati’ izkazujejo glagoli **ѹмѣти** (1), **вѣдѣти** (1), **вѣдати** (1) in **знати** (1); glagol **вѣдати** spremlja oznaka *exh.*, ki opozarja na njegovo izoliranost. Glagol **знати** ne izkazuje podpomena ‘vedeti’ (pomeni pa tudi ‘spoznavati, seznanjati se’), kar lahko vpliva na vezljivostne lastnosti.

4.2.1.1 Vezavnostne možnosti pomena a. ‘vedeti, znati, poznati’

Vezavnostne možnosti pomena a. ‘vedeti, znati, poznati’

	ѹмѣти	вѣдѣти	вѣдати	знати
Snom – VF – Sak				
Snom – VF – Sdat				
Snom – VF – Sins				
Snom – VF – oSlok				
Snom – VF – Part				
Snom – VF – INF				
Snom – VF – SENT				
Snom – VF – Sak – Sak				
Snom – VF – Sak – Part				
Snom – VF – Sak – INF				
Snom – VF – Sak – SENT				
Snom – VF – Sdat – INF				
Snom – VF – ADV				

Legenda:

stabilni (ali bolj stabilni) vezavnostni vzorci
nestabilni (ali manj stabilni) vezavnostni vzorci

Stabilna (ali bolj stabilna) vezavnostna vzorca sta dva: vzorec **Snom – VF – Sak** izkazujejo glagoli **ογλικти**, **въдѣти** in **знати**, pri čemer je treba poudariti, da je določilo **Sak** pogosteje ob **въдѣти** in **знати**; vzorec **Snom – VF – SENT** (kompleksno vsebinsko določilo) izkazujeta samo **οглікти** in **въдѣти** (bolje izpričano ob slednjem). Oba vzorca ustrezata pomenskemu razmerju *nosilec* védenja, poznavanja – *vsebina*.⁴⁵

Med **nestabilnimi (manj stabilnimi) vzorci** se tri pojavljajo ob dveh glagolih: ob glagolih **οглікти**, **въдѣти** je izkazan **Snom – VF – INF**, ob **въдѣти** in **знати** pa se pojavlja **Snom – VF – SENT** (pomenski vzorec *nosilec* védenja itn. – *vsebina*); **въдѣти** in **въдѣти** zaznamuje tudi kompleksnejši vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak – Sak**, ki ustreza pomenskemu razmerju *nosilec* védenja – *prizadeto* – *vsebina*.

Ostali nestabilni vzorci zaznamujejo **posamezne glagole**. Ob **οглікти** sta **Snom – VF – Sdat // Sins** izolirani različici vezavnostnega vzorca **Snom – VF – Sak**. Samo ob **въдѣти** se pojavlja več vzorcev: slabše izkazanim vzorcem z enim desnim določilom, tj. **Snom – VF – oSlok // Part // ADV**, konkurirata dominantna **Snom – VF – Sak // SENT**. Vsi kompleksnejši vzorci (z dvema desnima določiloma) so redki, a potrjujejo, da se je pomenski vzorec *nosilec* védenja – *prizadeto* (eventualno *prejemnik*) – *vsebina* (skupaj z vezavnostnimi realizacijami) lahko oblikoval le v primeru stcsl. **въдѣти** (izjemoma **въдѣти**).

V pomenu ‘vedeti, znati, poznati’ ima torej osrednjo vlogo glagol **въдѣти**, nekoliko manj pogosta sta **οглікти**, **знати** (въдѣти je vezljivostno tudi najbolj raznovrsten glagol, sledita mu **οглікти** in najmanj raznovrsten **знати**). Dominantna vezavnostna vzorca v pomenu ‘vedeti, znati, poznati’ sta **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**; ostali vzorci so redki, kar velja tudi za kompleksnejša (pomenska in vezavnostna) razmerja, prim. pomenski vzorec *nosilec* védenja – *prizadeto* (eventualno *prejemnik*) – *vsebina*, ki ga izkazuje **въдѣти** (izjemoma **въдѣти**). Med ostalimi vezljivostnimi značilnostmi ne preseneča nestabilnost vzorcev pri glagolu **въдѣти**, ki je v stcsl. nasploh izjemen.

4.2.2 Pomen c. ‘razumeti, dojemati’

Pomen ‘razumeti, dojemati’ izkazujeta glagola **οглікти** (3) in **знати** (2). Pomen **οглікти** (3) spremja oznaka *exh.*, ki opozarja na njegovo redkost. Na problematiko pomena **знати** (2) je bilo sicer že opozorjeno (prim. 4.2), hkrati pa je treba omeniti, da glagol **знати** izkazuje še podpomena ‘vedeti, priznavati’, ki verjetno vplivata na vezljivostne lastnosti.

⁴⁵ Prim. tudi **nestabilnost** vzorcev ob drugih glagolih, kar pa dodatno potrjuje obstoj vezljivostne možnosti.

4.2.2.1 Vezavnostne možnosti pomena c. ‘razumeti, dojemati’

Vezavnostne možnosti pomena c. ‘razumeti, dojemati’

	ѹмѣкти	ѡнати
Snom – VF – Sak		
Snom – VF – SENT		

Legenda:

стабилни (али bolj стабилни) vezavnostni vzorci
nestabilni (али manj стабилни) vezavnostni vzorci

Стабilen (али bolj стабilen) vezavnostni vzorec je samo **Snom – VF – Sak** ob glagolu **ѡнати**; ustreza pomenskemu razmerju *nosilec* razumevanja – *vsebina*.

Med **nestabilne (manj стабилне) vezavnostne vzorce** spadata že omenjeni vzorec ob glagolu **ѹмѣкти** (kar ustreza izjemnosti pomena ob glagolu) in vzorec **Snom – VF – SENT** ob glagolu **ѡнати**; slednji ustreza (prav tako) pomenskemu vzorcu *nosilec* razumevanja – *vsebina*.

Med konkurenčnima glagoloma v pomenu ‘razumeti, dojemati’ prevladuje **ѡнати**, medtem ko ima **ѹмѣкти** marginalno vlogo, ki se kaže v omejenem gradivu in vezljivosti (v pomenu ‘razumeti, dojemati’ ima v stesl. prevladujočo vlogo sestavljenka **ѹмѣкти**).

4.2.3 Ostali pomeni

Pomen **b.** ‘obvladati, biti zmožen’ izkazuje samo glagol **ѹмѣкти**, zato primerjalna analiza ni mogoča (vezljivostne značilnosti pomena so navedene v poglavju 3.1.2).

5 Sklep

Stesl. glagoli védenja **ѹмѣкти**, **вѣдѣти** (tudi **вѣдати**) in **ѡнати** so se v prvi vrsti izkazali za leksikalno kompleksno in prepleteno skupino, saj se njihovi pomeni popolnoma ali deloma prekrivajo, prim. **ѹмѣкти** ‘vedeti, znati, poznati’ (kot edini pomen zaznamuje tudi **вѣдѣти** in **вѣдати**), ‘obvladati, biti zmožen’, ‘razumeti, dojemati’ ter **ѡнати** ‘znati, poznati, spoznavati, seznanjati se’, ‘vedeti, razumeti, priznavati’.

Kljub pomenski prepletjenosti glagolov je vezljivostna analiza pokazala, da različni pomeni (čeprav sorodni!) vendarle oblikujejo specifične pomenske vzorce, ki jim ustreza načeloma več vezavnostnih vzorcev; med vezavnostnimi vzorci (posebej pa desnimi določili) se vzpostavlja konkurenčna razmerja, ki se razrešujejo v prid stabilnih vzorcev. Znotraj posameznih pomenov se oblikujejo konkurenčna razmerja med glagoli samimi. Analiza je tako dopolnila obstoječe vezavnostne raziskave omenjenih glagolov (prim. 0.3).

Najbolj jasno konkurenčno razmerje med glagoli se vzpostavlja v pomenu ‘vedeti, znati, poznati’; dominanten glagol s tem pomenom je **ѹмѣкти**, sledita mu **ѡнати** in **ѹмѣкти**, medtem ko je izpeljanka **вѣдати** marginalna. V navedenem pomenu je najbolj ustaljen pomenski vzorec *nosilec* védenja itn. – *vsebina*, ki mu ustreza stabilna

vezavnostna vzorca **Snom – VF – Sak** in **Snom – VF – SENT**, medtem ko so ostali vezavnostni vzorci nestabilni (pri **znati** je nestabilen tudi **Snom – VF – SENT**). Vodilno vlogo glagola **вѣдѣти** potrjuje dejstvo, da kot edini (pogojno se lahko sem prišteje še **вѣдати**) v pomenu ‘vedeti, znati, poznati’ vzpostavlja tudi možnost manj ustaljenega pomenskega vzorca *nosilec* védenja, poznavanja – *prizadeto* (eventualno *prejemnik*) – *vsebina*, ki mu ustrezajo t. i. *dvojne vezave* (H. Orzechowska to možnost le opazi, prim. 1974: 133). Vzorci tipa **Snom – VF – Sak – Sak // Part // INF // SENT** ter **Snom – VF – Sdat – INF** (z veznikom **tačo**) so resda knjižni, celo izolirani, vendar njihovo skupno število ni zanemarljivo in opozarja na posebno vezljivostno zmožnost.

Med vezavnostnimi vzorci glagola **вѣдѣти** sicer prevladuje **Snom – VF – INF**, a ne pokriva vseh pomenov glagola, temveč zgolj *naklonskega* ‘obvladati, biti zmožen’ (v predvidljivi pomenski različici ‘znati, obvladati jezik’ se pojavljata tudi manj stabilni desni določili **Sak**, **ADV**). Ostali vezavnostni vzorci, tj. predvsem vzorci s stabilnima desnima določiloma **Sak**, **SENT** (le izjemoma tisti s **Sdat**, **Sins** in »védenjskim« določilom **INF**), mu ne konkurirajo, saj so vezani na pomena ‘vedeti, znati, poznati’ oziroma ‘razumeti, dojemati’. Distribucija vezavnostnih vzorcev ob **вѣдѣти** je že v stcs. posledica različnih pomenskih zmožnosti glagola.

Ravno tako se lahko dopolnijo ugotovitve H. Orzechowske v zvezi z vezljivostjo glagola **знати**: glagol izkazuje dva sorodna pomena, ki oblikujeta pomenska vzorca *nosilec* védenja, poznavanja – *vsebina* oz. *nosilec* razumevanja, védenja – *vsebina*, v obeh primerih je stabilen vezavnostni vzorec **Snom – VF – Sak**. Konkurenčni nestabilni vezavnostni vzorec **Snom – VF – SENT** je izkazan samo z dvema zgledoma, ki pa sta mogoče prvi signal širitve vezljivostnih možnosti glagola že v stcs. obdobju.

Ob stcs. glagolih védenja je bila izpostavljena vezljivostna vrednost prislovnegata določila **ADV**, in sicer v vlogi pravega *vsebinskega* udeleženca ob glagolu **вѣдѣти** (prim. ‘znati, obvladati jezik’) ali kot t. i. nadomestnega določila, ki nadomešča kompleksnejše določilo **SENT**, ob glagolu **вѣдѣти**.

Krajšave (oblike določil)

VF = glagolski nosilec vezljivosti (v osebni glagolski obliki); **Snom** = samostalniško določilo v imenovalniku (**gen** = rodišnik; **dat** = dajalnik; **ak** = tožilnik; **lok** = mestnik; **ins** = orodnik); **oSlok** = predložnosklonsko samostalniško določilo s predložnim morfemom **o** in mestniško obliko samostalnika; **Part** = deležniško določilo; **INF** = nedoločniško določilo; **SENT** = odvisniško določilo; **ADV** = prislovno določilo.

Prim. tudi *exh.* = lat. *exhaustum*, tj. izčrpano.

VIRI IN LITERATURA

- Christoph KOCH, 2000: *Kommentiertes Wort- und Formenverzeichnis des Altkirchenslavischen Codex Assemanianus*. Freiburg: Weiher.
- M – Vatroslav JAGIĆ, 1883 [1960]: *Codex Marianus glagoliticus*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt.
- Karl H. MEYER, 1935: *Altkirchenslavisch-griechisches Wörterbuch des Codex Suprasliensis*. Glückstadt-Hamburg.
- MiklP – Franc MIKOŠIČ, 1862–1865: *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*. Vindobonae.

- Sin – Sergej N. SEVERJANOV, 1922 [1954]: *Синайская псалтырь. Глаголический памятник XI века*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt.
- SJS – Josef KURZ, Zoe HAUPTOVÁ (ur.), 1966–1997: *Slovník jazyka staroslověnského*. Praha: Academia.
- SS – Emilie BLÁHOVÁ idr. (ur.), 1999: *Старославянский словарь*. Москва: Издательство Русский язык.
- Supr – Mario CAPALDO, Jordan ZAIMOV, 1982–1983: *Супрасълски или Ретков сборник 1–2*. София: Издателство на БАН.
- Vilmos ÁGEL, 2000: *Valenztheorie*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Matjaž BABIČ, 2000: *Grška slovница*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Vanda BABIČ, 2003: *Učbenik stare cerkvene slovanščine*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Marta BAUEROVÁ, 1963: Беспреложный творительный падеж в старославянском языке. *Исследования по синтаксису старославянского языка*. Ur. J. Kurz. Praha: Nakladatelství ČSAV. 287–311.
- Robert-Alain de BEAUGRANDE, Wolfgang U. DRESSLER, 1992: *Uvod v besediloslovje*. Prev. A. Derganc, T. Miklič. Ljubljana: Park.
- Be – France BEZLAJ idr., 1976–2007: *Etimološki slovar slovenskega jezika I–V*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Maurice CARREZ, 1994: *Nouveau testament interlinéaire grec/français*. Paris: Alliance biblique universelle.
- Anton DOKLER, 1915 [1999]: *Grško-slovenski slovar*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Janez DULAR, 1982: *Priglagolska vezava v slovenskem knjižnem jeziku (20. stoletja)*. Doktorska disertacija. Ljubljana.
- ESJS – Eva HAVLOVÁ idr. (ur.), 1989–(2006): *Etymologický slovník jazyka staroslověnského 1–13* [izhaja v zvezkhi]. Praha: Academia.
- ESSJ – Oleg N. TRUBAČEV idr. (ur.), 1974–(2005): *Этимологический словарь славянских языков: праславянский лексический фонд 1–32*. Москва: Наука.
- Stanislav HERODES, 1963: Старославянские предлоги. *Исследования по синтаксису старославянского языка*. Ur. J. Kurz. Praha: Nakladatelství ČSAV. 313–368.
- Stanisław KAROLAK, 1984: Składnia wyrażeń predykatywnych. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*. Ur. Z. Topolińska. Warszawa: PWN. 11–211.
- František KOPEČNÝ, 1973–1980: *Etymologický slovník slovanských jazyků I–II*. Praha: Academia.
- Martina KRIŽAJ-ORTAR, 1989: Vezljivost: iz pomena v izraz. *XXVI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana. 129–140.
- MČ 3 – František DANEŠ idr. (ur.), 1987: *Mluvnice češtiny 3. Skladba*. Praha: Academia.
- Roman MRÁZEK, 1963: Дательный падеж в старославянском языке. *Исследования по синтаксису старославянского языка*. Ur. J. Kurz. Praha: Nakladatelství ČSAV. 225–261.
- Janez OREŠNIK, 1992: *Udeleženske vloge v slovenščini*. Ljubljana: SAZU.
- Hanna ORZECHOWSKA, 1972: Zmiany rekecji czasowników *umēti, *věděti, *znati w językach zachodniosłowiańskich i ich rekecja w języku słowieńskim. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej XI*. 235–248.
- Hanna ORZECHOWSKA, 1974: Vezava glagolov *věděti, *znati, *umēti v Dalmatinovi bibliji in današnji slovenščini. *Slavistična revija* 22/2. 129–149.
- Hanna ORZECHOWSKA, Halina RYBICKA, 1971: Grupa synonimiczna umieć, wiedzieć, znać w języku polskim na tle innych języków słowiańskich. *Rocznik Slawistyczny* XXXII/1. 13–30.
- SČ 1998 – Miroslav GREPL, Petr KARLÍK, 1998: *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia.
- SEP – Wiesław BORYŚ, 2005: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo literackie.

- SPP – Nad'a SVOZILOVÁ idr. (ur.), 1997: *Stlosesa pro praxi*. Praha: Academia.
- Marko SNOJ, 2003: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.
- Jože TOPORIŠIČ, 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: DZS.
- Jože TOPORIŠIČ, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Va – Max VASMER, 1986–1987: *Этимологический словарь русского языка I–IV*. Prev. in dopln. O. N. Trubačev. Москва: Прогресс.
- André VAILLANT, 1966: *Grammaire comparée des langues slaves III. Le verbe*. Paris: Éditions Klincksieck.
- Radoslav VEČERKA, 1961: *Syntax aktivních participií v staroslověnštině*. Praha: SPN.
- Radoslav VEČERKA, 1993: *Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax II. Die innere Satzstruktur*. Freiburg i. Br.: Weiher.
- Radoslav VEČERKA, 1996: *Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax III. Die Satztypen: Der einfache Satz*. Freiburg i. Br.: Weiher.
- Radoslav VEČERKA, 2002: *Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax IV. Die Satztypen: Der zusammengesetzte Satz*. Freiburg i. Br.: Weiher.
- Ada VIDOVIC MUHA, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. Ljubljana: ZIFF.
- VV 1987 – František DANEŠ, Zdeněk HLAVSA idr., 1987: *Větné vzorce v češtině*. Praha: Academia.
- Andreja ŽELE, 2001: *Vezljivost v slovenskem jeziku (s poudarkom na glagolu)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Andreja ŽELE, 2003: *Glagolska vezljivost: iz teorije v slovar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Andreja ŽELE, 2007: Povedkova lastnostna prislovna dopolnila. *Slavistična revija* 55/1–2. 369–387.

SUMMARY

The paper presents the results of a valency analysis of the Old Church Slavic (OCS) verbs of knowing **ѹмѣтъ**, **вѣдѣтъ**, **вѣдати**, and **знати**. The verbs are a lexically complex and interlinked group and their meanings are either fully or partially overlapping.

Various meanings (albeit related) form specific semantic patterns that in principle correspond to a number of patterns of verbal government. The patterns compete with one another and this competition resolves in favor of stable patterns. Inside of individual meanings there are also competing relations between verbs.

In the verbs of knowing the most stable semantic pattern is the *carrier* of knowing, knowledge–content, with the following stable government patterns: **Nnom – VF – Nacc** and **Nnom – VF – CLAUSE**. The patterns are best represented with the verb **вѣдѣтъ**, then with **знати** and **ѹмѣтъ**, while with **вѣдати** only individual examples of the patterns are represented. Isolated examples of the government pattern **Nnom – VF – CLAUSE** in the case of **знати** indicate the beginning of the expansion of the verbal government possibilities during the OCS period. More complex semantic and government patterns are less stable; they are attested with the verb **вѣдѣтъ** (exceptionally **вѣдати**).

The predominant government pattern with the verb **ѹмѣтъ** is **Nnom – VF – INF**, which only corresponds to the modal meaning ‘to master, be able to’ and to the semantic pattern the *carrier* of ability-content; in the predictable semantic variant ‘to know, master a language’, less stable complements **Sacc** and **ADV** appear. Other government patterns do not compete with the aforementioned ones, as they are connected to the meanings ‘to know, be familiar with, ‘understand, grasp’ and therefore correspond to different semantic patterns.

The analysis established the valency value of the adverbial **ADV**, which can function as a real *content* argument with the verb **ѹмѣкти** and as a so-called substitute complement with the verb **ѹѣдѣкти**.